

Mary Kaldor

Slutet för nationalmyten

Global politik viktigare nu än någonsin

Talibanregimen föll. Och visst kan det vara en fungerande strategi att ösa in pengar i repressiva stater och döda redan kända terrorister – i några år. Men om USA fortsätter att agera som en nationalstat är framtiden sannerligen dystert. En genuin global politik är nu inte bara önskvärd i sig, utan helt avgörande för fred, skriver Mary Kaldor.

Fyra veckor har gått och det är som om vi sugits in i ett svart hål. "Kriget mot terrorismen" har invaderat våra liv och färger av sig på allt vi gör. Redan före den militära attacken inleddes fylldes teve, tidningar, e-postlådor och våra vardagliga samtal av inte bara förtvivlan och sorg, utan av den nya globala koalitionen, truppflyttningar, underrättelsesamarbeten, den afghanska krisen – och så vidare. Alla normala debatter om frågor som utbildning och hälsovård, klimatförändringar och biologisk mångfald, företagens ansvar och skuldavskrivningar, för att inte tala om Balkan och Centralamerika, har upphört – såvida, förstås, de inte på något vis kan kopplas till attacken på World Trade Center den 11 september.

Det brott mot mänskligheten som utfördes den morgonen var så ohyggligt och så chockerande att reaktionen kanske är förstäelig (även om världen inte direkt stannade upp efter folkmordet i Rwanda eller Srebrenicas fall). Hur som helst är det en illavarslande reaktion. Vad vi behöver just nu är precis normal debatt. Om vi seriöst och långsiktigt vill konfrontera vad Michael Ignatieff kallat den "apokalyptiska nihilismen" behöver vi politik, i synnerhet global politik. Inte i stället för att gripa förövarna och ställa dem inför rätta. Men som en oundgänglig del av en strategi som syftar till att varaktigt stoppa deras verksamhet.

Uppenbart 11 september

Under förra årtiondet, efter det kalla krigets slut, uppstod vad vi kan kalla för global politik. Det kalla kriget kan ses som den sista globala striden stater emellan. Med det tog en epok slut, en epok då hotet om det definitiva kriget mellan stater satte dagordningen för alla internationella relationer och bara tanken på kriget styrde och polariserade den nationella politiken världen över. Detta kan förklara varför vi uppmärksammade den process vi nu kallar "globaliseringen" först efter att det kalla kriget tagit slut. I dag lever vi, vilket allt för väl blev uppenbart den 11 september, i en tätt sammantvinnad värld där gränsbevakning inte längre är tillräckligt för att upprätthålla säkerheten, där stater inte längre kan kontrollera vad som sker innanför dess gränser och där den gamla sortens krig mellan nationer blivit en anakronism. Staterna är fortfarande viktiga, men de agerar i dag i en värld som formas och omformas

mindre av militära styrkor än av komplexa politiska processer där också internationella institutioner, multinationella företag, medborgarsammanslutningar och, som vi nu mer än någonsin blivit varse, fundamentalister och terrorister, agerar – kort sagt, global politik.

Att kriget mellan stater är över betyder inte att våldet är över. I stället ser vi en ny slags våld födas, i namn av den ena eller andra fundamentalismen, riktat mot civilbefolkningen. Det är möjligt att USA:s president George W Bush har rätt när han kallar det vi nu ser utspela sig för "ett nytt slags krig". Men det är i så fall inte det första "nya kriget", även om det är mer spektakulärt och mer globalt än det någonsin varit förr, och för första gången har lett till massiva förluster av amerikanska liv. Krig av det här slaget har utspelat sig i Afrika, i Mellanöstern, på Balkan och i Centralasien – i synnerhet under 1990-talet. Och därifrån har vi mycket att lära som är relevant för det nya "nya kriget".

De nya krigen måste sättas i samband med globaliseringen. Aktörer är transnationella nätverk med politiska anspråk i namn av en gemensam tro eller etnisk tillhörighet, nätverk genom vilka idéer, pengar, vapen och legosoldater rör sig fritt. De blomstrar i de delar av världen där staterna har brutit samman under globaliseringens dödliga tryck på alla slutna, auktoritära system och de fylls av såväl privata grupper och krigsherrar som rester av den sönderfallande statsapparaten. I de nya krigen är målet inte militär seger, det är politisk mobilisering. I de forna krigen mobiliserades folket för att delta i krigshandlingar. I dag är det tvärtom: krigshandlingarnas mål är att mobilisera människor, att utvidga extremismens nätverk. I de nya krigen är militära slag sällsynta. Våldet riktas mot civilbefolkningen. Strategin är att vinna politisk makt genom att utså skräck och hat, att skapa ett klimat av outhärdlig fruktan, att eliminera alla moderata krafter och göra toleransen omöjlig. Och målet är i lika hög grad att vinna ekonomisk makt. Nätverken växer fram i stater där skattesystemet har kollapsat och få förutsättningar för normal ekonomisk verksamhet finns kvar. De finansierar sin verksamhet genom utpressning och plundringar, genom att smugla knark, flyktingar, cigaretter och alkohol, genom att "beskatta" humanitära insatser, genom bidrag från nätverkens medlemmar och sympatiskt inställda stater.

Enda vägen

Det är krig som är mycket svåra att begränsa och i stort sett omöjliga att avsluta. De sprider sig med flyktingar och statslösa, genom nätverk av kriminella, via den extremism de odlar. Kriget sprider sig i vidare cirklar över Afrika, Mellanöstern, Centralasien och på Kaukasus. De representerar ett nederlag för demokratin, och varje ny attack stärker dem som har politiskt och ekonomiskt intresse av fortsatt våld. I de områden där konflikterna har varat längst odlas våldskulturer där att mörda uppfattas om ett religiöst offer, som i den jihad-ideologi som lärs ut i religiösa skolor i Pakistan och Afghanistan eller som bland tamilerna på Sri Lanka där man lär upp små barn till att bli martyrer. I de instruktioner som låg kvar i kaparnas bil på Bostons flygplats står skrivet: "Om Gud skänker er ett mord bör ni utföra det som ett offer i namn av er fader och moder, ty till dem står ni i skuld ... Om ni mördar bör ni plundra dem ni mördar, det är en handling som Profeten sanktionerat."

Den enda möjliga vägen ut ur den här sortens krig är politisk. Det måste till en strategi för hur man vinner hjärtan och röster som förmår trotsa hatets och rädsans väg. Det måste skapas utrymme för en alternativ politik på toleransens och samlevnadens grund som förmår utmana intoleransens och renhetens politik, och som kan öppna vägen för en demokratisk utveckling. Vad vi

behöver i det nya nya kriget är försök att skapa en global – inte en amerikansk – rättvisa och rättsordning, som kan ersätta krig med lag och terror med ömsesidig förståelse mellan folkgrupper och samhällen. FN måste få en starkare ställning och seriöst arbete måste läggas ned på frågan om hur en politisk legitim regim kan återupprättas i Afghanistan. Ansvaret för att lägga upp en sådan strategi måste överlämnas till FN:s nya särskilda sändebud i Afghanistan, Lakhtar Brahimi, i samarbete med intelligande nationer och relevanta politiska och civila grupper. Det krävs också tydliga markeringar av verklig opartiskhet i regioner som Mellanöstern och aktivt stöd till demokratiska och moderata politiska krafter – med andra ord ett alternativt nätverk bestående av såväl internationella institutioner som gräsrotsorganisationer som drar åt samma håll. Vad det kräver konkret måste diskuteras och debatteras. I den pågående krisen har många ropat efter bättre underrättelseinformation. En utmärkt källa till information och vägledning för hur en opartisk politik kan se ut är människorättsorganisationer och demokratiskt orienterade liberala muslimska grupper i Mellanöstern eller i exil.

Politiken måste kombineras med allvarligt menade försök att upprätta social rättvisa. Särskilt viktigt är det att göra det möjligt för människor att på laglig väg skaffa sig sitt levebröd. I många av de krigsdrabbade områden där extremisterna ständigt finner nya rekryter är kriminalitet eller medlemskap i en paramilitär grupp den enda möjlighet unga arbetslösa och utbildade män i praktiken har att försörja sig. På de platser där vissa framgångar har gjorts, till exempel i Nordirland och på Balkan (och det går alltid långsamt, eftersom krig av det här slaget är så mycket svårare att avsluta än att starta), är det säkerhetsskapande åtgärder, att man griper kriminella och lagför dem, att man stärker det civila samhället och demokratiska organisationer och rekonstruktionen av de lokala ekonomierna som har gjort skillnad.

De politiska åtgärderna är inte alltid i stället för militära åtgärder. I själva verket kan militära insatser vara nödvändiga för att göra en alternativ politik möjlig. Men i dessa krig existerar inget sådant som militär seger. Militärens uppgift inskränker sig till att skapa förutsättningar för en alternativ politik. Militära insatser krävs för att gripa krigsförbrytare och för att skydda civilbefolkningen – skapa och hålla områden där människor kan känna sig trygga och inte är beroende av extremistgrupper för beskydd och försörjning. Installationer som säkerhetszoner och humanitära korridorer skyddas och stödjer civilbefolkningen och erbjuder en plattform för internationell närvaro på marken.

Krigets mål

En toleransens politik överlever inte i en omgivning som präglas av våld – så mycket har vi lärt av de nya krigen. Militära insatser kan krävas för att garantera, inte nationell säkerhet, men individers säkerhet. I den gamla sortens krig var det militära målet att erövra territorium och att besegra fienden, en fiende som var en stat eller en militärapparat, inte enskilda individer eller nätverk. Därmed gick kriget ut på att maximera fiendeförluster och minimera egna. De militära insatser som krävs i de nya krigen är snarare polisiära till karaktären. De måste sträva efter att minimera förluster på alla sidor, även om det betyder att man riskerar egna. Dessutom måste de för att vara legitima hålla sig inom ramen för folkrätten. Såväl jus ad bellum, krigets mål, som jus in bello, krigets medel, måste i alla delar respektera såväl krigets lagar som internationella avtal om de mänskliga rättigheterna.

I 2000-talets globaliserade värld är det den här typen av krig vi framför allt kommer vara tvungna att hantera. USA har egentligen redan före 11 september fått erfara några av deras effekter – Oklahombomben, för att ta ett exempel. Trots det har Amerika fram till i dag trott sig vara mer eller mindre immunt mot den här typen av angrepp, som om de var något som bara kan hända någon annanstans. Därför har USA:s regeringar agerat som om de styrde i den sista nationalstaten, där allt som betyder något är inrikespolitiska intressen. De har kunnat agera vidare i enlighet med den myt som är så viktig för det amerikanska psyket, nämligen myten att krig är och förblir som i det andra världskrigets dagar när goda nationer ställdes mot ondskefulla, och USA kunde leda de godas krig på betryggande avstånd från fronten. Det nationella missilförsvarsprogrammet vilar på denna myt. Det är tänkt att göra det möjligt för USA att bomba ondskefulla stater på avstånd, i trygg vetskap om att det egna territoriet är ohotat.

Händelserna den 11 september har visat hur sårbart USA i själva verket är, och det kan ha bidragit till att den ryggmärgsreaktion som präglade Clintons missriktade missilattacker efter bomberna mot ambassaderna i Kenya och Tanzania den här gången aldrig utlöstes. Nu var situationen betydligt allvarigare och den amerikanska administrationen tog sig uppenbarligen tid att tänka över sin reaktion. Det handlar om, har vi fått höra, begränsade attacker mot strategiska mål i syfte att göra det möjligt att gripa Usama bin Ladin och att återinsätta en legitim politisk regim i Afghanistan. Stor möda har lagts ner på att söka internationellt stöd och ställa en koalition med global räckvidd bakom insatserna, precis som på att understryka att vad det handlar om är ett krig mot terrorismen, inte mot islam. Innebär det att det vi nu ser är en övergång till global politik?

Hittills är det svårt att avgöra. Vare sig diplomatin eller de militära insatserna har bedrivits inom institutionella institutioners ramar. Det är ännu oklart huruvida flyngreppen kommer att följas upp med tillräckliga markinsatser för att skydda befolkningen med hjälp av till exempel säkerhetszoner. Även om politikerna försäkrar att angreppen inte är riktade mot civila drabbas de inte bara av så kallad "indirekt förstörelse", utan också av det psykologiska trauma det innebär att dag efter dag se och höra bomberna falla. För den vanlige afghanen är det svårt att tro att angreppen inte är riktade mot dem. De första angreppen tycks ha blivit en propagandaseger för bin Ladin. Hans ansikte får stå sida vid sida med president Bushs i nyhetsmedia. Han har blivit USA:s fiende och därmed hjälte för alla de som övertygats, framför allt av sina ledares propaganda, om att USA är ansvarig för deras desperata situation. Det talas om att utvidga angreppen till Irak, Syrien och så vidare. Och Bushs polariserade retorik, där kravet lyder att "antingen är du med oss eller så är du med terroristerna", lämnar inget utrymme för kritiska frågor. Finns det någon reell strategi, förenlig med internationell lag, för hur man ska komma åt terroristernas nätverk? Eller är det militära angreppet bara motiverat av en vilja att tillfredsställa den inhemska opinionen, ett desperat försök att visa att man gör något? Var det eftertanke och tvekan som låg bakom de fyra veckornas respit mellan angreppet på World Trade Center och de första bomberna över Afghanistan, eller var det bara så lång tid det tog att samla de militära styrkorna och att kartlägga lämpliga mål? Om det handlar om ett traditionellt krigsangrepp, motiverat av nationella politiska mål, då föreligger verklig risk för ett globalt "nytt krig".

Alla nivåer i alla länder

Faran består inte bara i att våldet eskalerar. Kriget mot terrorismen kommer att bli långt och utdraget, sägs det. Mer som kalla kriget än som andra världskriget. I så fall är framtidsutsikterna dystra. USA tycks vilja fortsätta tänka i traditionella banor, en värld av nationer under amerikansk ledning – inte en värld präglad av verklig multilateralism. I det nya kriget mot terrorismen fortsätter USA lägga tonvikten vid militära operationer och allianser med stater. Det utvecklar sig mer och mer till ett USA:s och dess allierades kalla och brinnande krig mot fundamentalistisk islam. Den nya globala koalitionen påminner till viss del om det stöd USA gav Latinamerikanska militärdiktaturer under 1970-talet, under förevändning av att de hindrade kommunismens vidare spridning. Stater som lovar stödja USA är välkomna i alliansen, alldeles oavsett hur de betar sig på hemmaplan. Ryssland är med, trots krigsförbrytelserna i Tjetjenien. Pakistan, till nyss ute i kylan på grund av militärkupp och atombombsprov, är tillbaka i värmen igen. Sen har vi Saudiarabien, Israel, Uzbekistan, för att bara nämna några av de mest beryktade. Människorättsgrupper på Kaukasus har berättat att Ryssland har beskyllt Georgien för att gömma terrorister (bland annat tjetjenska flyktingar) och att människorättsaktivister i Azerbadjan nu pekats ut som terrorister. Självklart behöver vi en global koalition, men den måste knytas till FN och stå till svars inför demokrater och civilsamhället i de berörda länderna.

De så kallade antiglobaliseringsprotesterna började precis tas på allvar före den 11 september. Nu är risken att den globala dialog som inleddes efter kalla krigets slut upphör. Men oavsett vad vi tänker om det lever vi i en globaliserad värld och den frustration som växer i repressiva samhällen kan inte längre stängas inne och begränsas till vissa regioner. Dessa frustrationer kommer inte alltid att utmynna i krav på demokrati, som de gjorde i Latinamerika. De kommer att tala det extremismens språk och ta till sådana nihilistiska våldsbrott som är så typiska för de nya krigen. Att ösa in pengar i repressiva stater och att döda redan kända terrorister kan fungera i några år, men om USA fortsätter att agera som en nationalstat och använder sin militära övermakt för att tillfredsställa opinioner som kräver snabba svar på våldsamma terrorhandlingar, finns risken att vi kommer få se ett "nytt krig" i global skala – en slags global Israel/Palestina konflikt men utan någon motsvarighet till ett internationellt samhälle som kan sätta tryck på de krigförande parterna.

I sitt tal på Labours kongress talade premiärminister Tony Blair om behovet av global rättvisa, av att man skapar fred i de nya krigen och av social rättvisa. Om det handlar om något mer än retorik, då krävs en diskussion om hur dessa mål ska kunna uppnås. En diskussion som involverar samhällets alla nivåer i världens alla länder. Global politik är inte bara önskvärt i sig, det är bara så vi ens kan börja ta itu med det nya "nya kriget".

Published 2002-01-09
 Original in English
 Translation by Tommy Bengtsson
 Contribution by Arena
 © Arena